

# TURKIA - KO KURDOTARRAK

Barzani ezaguna da. 1945-an Kurdotar Alderdi Herrikoia sortu zuen (Irak-en); eta azkeneko hamar urteotan gerrilla luze gogorra zuzendu du mendietan Bagdad-eko gobernuen kontra, eta azkeneko autonomia zabal bat lortu (1970-III-11). Ez-jakinen iritzi, horretara, kurdotarren arazoa, "Irak-eko barne-arazo bat" izanik (omen!) konpontuta legoke. Ez da hori, ordea, batere egia; eta Paul Baltak artikulu bikain bat eskeini digu "Le Monde"n (1971-VIII-16) Turkia-ko kurdotarren egoeraz. Eta 19-an, hiru egun berandunago, beste artikulu irakurgarri bat argitaratu du "Témoignage Chrétien"ek (1971-VIII-19). Ez bait da konponentaren seinale!

Kurdotarrak BOST partetan zatiturik daude. Gehienak Persia-n (4.000.000) eta Turkia-n (6.000.000) daude; baina beste mordo bat ere ba da Siria-n (400.000) eta URSS-en (250.000). Horietaz gainera, jakina, Irak-eko kurdotarrak, Barzani-ren herrialdekoak: 2.000.000. Barzani-ren garaitzapena, beraz, odolaz erosia eta napalmetan jasana ez da "kurdotar problema-ren soluzioa"; ez bait du konponenten, konpundu duen mailan, beraren %20 baizik. Kurdotarrak beste edozein herri baino zatitua daude.

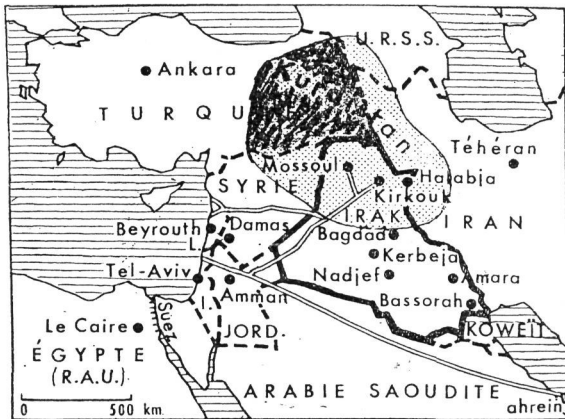
Turkiari dagokionez ez dira urrun azken afusilamentuen oihartzunak; eta urrunago, baino ez ahaztuz, 1937-ko hilketara ikaragarria. Eta Persia-ri dagokionez, erresumatik berezi zen Kurdistan-eko Errepublikak Askatua (1946), berehala ito zuten Teheran-ko armadek sutan eta garretan.

Sei miloi kurdotar bizi da Turkia-ko erresuman, osotara (Turkian) 33 miloi biztanle dagoelarik. Ankara-ko gobernuak ez du bost

baino gehiago aitortzen, eta desagogara... Eta bizi diren eskualdeari ez deritza, eman dezagun, "Kurdo-herri" edo "Kurdistan". Ez "Ekialdeko lurraldea" zuten izena lehen; eta gero, Atatürk-ek... "Tupikiaren lurralde" bataiatu zuen. Ankara-tarrek "mendietako turkiarra" aipatzen dute gehienik... Betiko joera agiri da horretan: zapaldutako herria geografía-eskualde huts bihurtzen da hizkera ofizialean; eta Diyarbakir, Erzurum, Mus, Bitlis Siirt, Van, "Ekialdeko" hiri batzuk besterik ez dira... Bretaina, jakina denez, "L'Ouest" bihurtzen da Paris-en; eta Bukovina-Besarabia lurraldea, hizkuntza errumaniar, "Mendebaldea" Kiew-en...

Europar ezagun xamarra da Turkia-ko kurdotarren problema. Eta, P. Baltak kondatzen duenez, askotan galdetzen dute hara doazen europarrek ia kurdotarrak zertan diren, eta halako; eta orduan "atzerriarrak kurdotarreko erakusten duen jakin-minean, ingurutzan eta kezkatzen duen sendimendua izkutu bat somatu uste du turkiarrak, eta hasarretu egiten da. Ankaran kurdotarren arazoa aipatzen duenak, arrapostu zakar bat herri xehea, kurdotarren kontrakoa da; greziarra, puntuzko ala apa, turkiarriaren kontrako den bezala. Eta onena Ankaran kurdotarren problemaz zipitzik ere ez esatera.

Turkia oso erresuma inperialista da, eta oso aberkoia; eta antzinako inperialismoaren "haunditasunak" ez ditu ahaztu. Askoren orimenean daude bizirik, nig uste, mende honetan bertan han ezagutu diren izugarrikeriak. Multinazionala da-izan Turkia (imperio izandako erresuma guztiak bezala); baina, gaur arte, ukatu egin du



etnia-problemarik batere izatea. "Kurdotarrak ez dago", azaltzen ari garenaz. Armeniarrek birrindu eta sakabanatu egin ziren milaka. Eta grezia arrastorik ia ez dago Konstantinoplaz kanpo: denak izan ziren botaiaik itasora orain dela berrogeitahamar urte. Smirna-ko Hondamendi famatuaren bitimarrak ezagunena, ene ustez, Onassis da: gaztaraen, beste anitz greziar bezala, Turkia-tik ihes egitera behar-turik, Argentinara iritxi zen sosik gabe; eta haren sorterrria gaur Turkia bihurtu da.

Turkiaren "batasuna", hitz batze, armeniarren, greziarren eta kurdotarren gorputzen gainean eraikia dago.

Ankaran ukatu egiten da hau guzia eta ez dute gutxiago ukatzen egia Teheran-ko eta Damasko-ko gobernuak. Eta Paul Baltak dakizkien iritzi ofizialak, farragarri ere agertzen zaizkigu Turkiako militarrek (Martxoaren 12-ez geroztik jaun-da-jabe, eta ez lehenengo aldir) sinistu ezinezko zozokeriak esaten dituzte kurdotarren arazoa izkutatuta eta disimulatu nahiz. Erim lehen ministroaren ustez, gonbarazio batera, "kurdo-erarik, kurdotar hizkuntzarik ez dago:

persieraz, turkieraz eta arabereaz mamitutako nahaste-borraste bat besterik ez da hizkera hori, eta kurduerik ez du bat mila hitz jatorizkorik baino". Justiziaren ministroa zabalago da; eta, nahiz kurdotar hizkuntzarik ez dagoela esan, "sortzi bat mila hitz jator" ba dagoela aitortzen du... Hots, jakina denez, kurdoera iranian hizkuntza-taldeko mintzaira da; urrun da bai araberatik bai turkieratik; eta literatura, pizkunde bat ezagutu du azkeneko ehun urteotan, bi mendez gain-behera erori ondoren.

Gauzak horrela, ez da harriztekoa eskolaren mailan Ankarak dararaman politika: eskolan turkieraz erakasten da erresuma osoan, eta kurdoeraz inun ez. Hau astakeria da, jakina, ondorioei begiratuta; eta Zuzenbideari dagokionez, etnozidio nabarmena.

Maisu batek P. Baltari azaldu dionez, "heri txikitian haurrek ez dakite hitzik ere turkieraz eskolara sartzen direnean". Zer gertatzen da? Haurren trajeria ezaguna da: ez dutela laudena ere ikasten, eta hori bera gorriak ikusita. Bost urtetako eskolaldi hori bukatuta, berehala ahaztuzten dute gazteek haurtzaroan ikastakoa "laudren" hura bera, baita hizkuntza arrotza batera; beren artean ez bait da kurdoeraz besterik mintzatzen. Guraso askori, horretara, eskolaldia bost urte "galtzeko" besterik ez dela iruditzen zaio; eta ez ditu seme-alabak eskolara bidali nahi. Kurdotarren analfabetismoa zuzendu ezina da (eskolen urria oraingoz alde batera utziz).

P. Baltak kondatzen duenez, berriro biltzen dute kurdotarrek gero turkierazan ezagueria. Noiz? "Soldadutza egiterakoan". Nekazari askok esan dio guzua bera kasatariari: "Soldadutza ezagueria". Nekazari askok esan dio guzua bera kasatariari: "Soldadutza ezagueria". Nekazari askok esan dio guzua bera kasatariari: "Soldadutza ezagueria".

Erreboluzio abstraktoaren aldekoek ez dute (han ere!) hau guzia ulertzen. Eta igandeetan, kalefar turkiar ezkerkoiek kotxetan etorri-rik, "prise de conscience" eta "erreboluzioa" predikatzen dituzte. Baina bertakoekin ezin egokituz, baserriarrek begi txarrez begira-

tzen dituzte azkenean, eta entzun ere ez dituzte egiten. P. Baltak azaltzen duenez "gauchistak" arrotz gertatzen dira kurdotar nekazarien artean (Kurdistan-en %-eko 80).

Hala ere Turkia-ko Kurdistan-eko herria biltzeko bidea guzua nabarmena da, eta mogimendu berrietan nagusitzen ari bide da. Etnia-problema nabarmen bat dago: herri bat zatitua, eta bere izan-aldeko gizarte-estruturak, beste leku askotakoak berak dira: ba dago "aga" delakoa, lur zabalen jabea; eta dago "hodja" delakoa, erlijio eskuandar baten predikaria. Bi hauek "ordenua" nahi dute; alegia, Ankararen inperialismoaren iraupena eta nekazari txiroen zantzapena aurera segitzea. Bertako jauntxoak, berak, eta bertako eliza, atzerriar inperialismoaren beso bihurtzen dira. Kurdotarrak libratzeko ez da etnia-arazoa ukatu edo disimulatu behar, bultzatu eta azkurtu baizik, kurdotar herri hori kurdo izateko bide politikoa emanez: alegia, askatasuna. Eta "aga" eta "hodja" delakoen kontra jokatu behar da ausarki, lurrak eta izpirituaz herriaren eskutan jartzeko, ekonomiaz eta kulturaren alienazioak erazteko. Ekertar erreboluzioa, hortaz, eta abertzale liberazioa, Turkia-ko Kurdistanen aparato berberaren kontra eta traidore berberen kontra burut behar dira.

Baina kurdotarren arazoa ez da turkiarago, persiarra baino. Kurdotarren problema eta turkiarrena desberdinak dira funtsez. Kurdotarren problema eta turkiarrena ez dira berbera; baina, memento batze, etsai batzuk izan ditzakete berberak. Berditasun hau taktikari dagokio, ez estrategiari.

Ongi ulertu du hau Nayef Hawatmeh-ek, Palestina-ko hiru mogimendu inportanteetan ezkerterako buru: "Le FDPPL reconaît le droit imprescriptible du peuple kurde en Irak, en Turquie, en Iran et en Syrie à disposer de lui-même sur son territoire" (XI-1969).

Ankarak ere ba daki; eta obrak eta industrializazioa abiatu ditu. Baina kurdotarren hizkuntzako agerkeriak oro debekaturik daude Turkian; eta kurdotar alfabetoa bera legetik al jarria. Ankara-ko zapalketa, Teheran-ko bezala, ETNOZIDIOAREN ALDETIK egiten da. Barzani ez da inoiz ultra-ekzertarra izan; baina napalmez tratatu du Bagdad-eko gobernu guzirik. Eta inglezek ez zuten besterik egin lehenago. Ekonomiarren mailan zerbait amor ematea ba liteke. Baina kurdotar astasuna egiazki babes dezakean ezer ez da zilegi. Horra jokabidea.

Ezin hobekiago ulertu du egoera Paul Baltak: "Si des réformes ne sont pas rapidement entreprises, on peut estimer que les revendications culturelles, voire nationales, finiront par se substituer aux revendications sociales". Gizarte-burraka "huts"etik, beraz, abertzaletasunera lerratzeko "arriskua" ikusten dute denek.

USA-ko bestealde, "bakea" nahi du eskualde zubi horretan; eta kurdotarren eskubidez frufutzen da. Ez litzake harrigarria izango, beraz, ondoko hilabetetan edo urteetan Turkia-ko (edo beste lekuetako) kurdotarrek beren burua gogorri erakustea, Irak-ekoek Barzani-ren zuzendaritzapean erakutsi duten bezala.

**Baserriaren alde**  
EUSKAL ETA ERDAL

**Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián**

Banen baneko aziyak  
Ongarri ta abonoak  
Belar Zuloak

Erosi edo berritzeko diru aurrerretzea

Baserri, lur-tresnak ta abar

Torelavega'ko Perira joan etorriak

ERLOJU TA BITXITEGIA

**Eduardo Chopeitia**

Vergara, 11-Urrut. 417751-Etxekoa: 422700 - DONOSTIA

**Bodegón**

**Alejandro**

Alejandro'ren Bodega dago  
Donosti'ko txoko baten, bein ezagutzen dutenak zintzo takite aruntz joaten.  
Nai dan aukera ba-dezu beti jaten bezela edaten, oberik ezin arki ditek merke ta ondo ematen.  
Fermín Calbetón, 4

**DONOSTIA**

ETOR ETOR ETOR

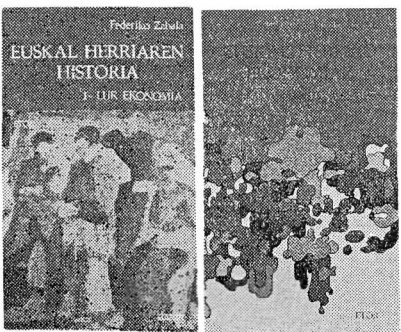
Argitaratuak

1.—ORIXE. Jainkoaren Billa	150 pta.
2.—G. GARATE. Marxen Marxismoa	110 »
3.—P. ALTUNA. Euskal Aditza, Batua? Baturakoa	130 »
4.—X. AZURMENDI. Izatearen Malura	110 »
5.—F. ZABALA. Euskal Herriaren Historia (1. Lur Ekonomia)	130 »

Laster argitaratzeko

6.—G. ANSOLA. Euskal Herriko Ekonomia (1955-1967)	110 »
7.—A. LERTXUNDI. Ajea du Urturik	110 »
8.—ISOLOTTO-ko Katekima	
9.—M. UGALDE. Langilleria kondairan zear	

Arpidedunak % 20 merkeagoa jasoko dute



ETOR ETOR ETOR ETOR ETOR

ETOR'en arpideduna izateko

Zuzenbidea \_\_\_\_\_

Izen-abizenak \_\_\_\_\_

Probintzia \_\_\_\_\_

noiz (\*)

ale bakoitzeko urtean lautan

urtean bitan

urtean bein

ORDAINTZEKO ERA

nola (\*)

Banketxe edo Aurrezki Kutxaren bidez

Renbolsoz  APARTADO 73

Giroz  BILBAO

(\*) Aukeratzan duzun erari ipiñi gurutze bat.